

Obsah

Úvod.....	2
1. Rodovo citlivá výchova.....	3
2. Princípy rodovo citlivej výchovy.....	5
2.1 Národná tematická sieť pre rovnosť príležitostí žien a mužov.....	8
2.2 Príklady úspešne realizovaných projektov zameraných na rodovo-citlivú.....	10
výchovu vo svete	
3. Príklady z praxe.....	13
3.1 OZ Esfem – Ružový a Modrý svet.....	13
3.2 Nadácia Open Society Fund Praha – Gender ve škole.....	19
Záver.....	25
Použité zdroje a literatúra.....	26
Prílohy	

Dokument „Rodovo citlivý prístup vo výchovno-vzdelávacom procese. Analýza existujúcich teórií“ je jedným z výstupov projektu Rod rovná sa Rovnosť (kód G/35/08/80000/3508/62Z) ZZŽ MyMamy – materského centra, zameraného na podporu práva na rovnosť a nediskrimináciu na základe rodu a zvýšenie povedomia pri uplatňovaní práva na rovnaké zaobchádzanie. Je súčasťou operačného cieľa 1.: Vytvoriť priestor pre aplikáciu Modelu rodovo citlivej výchovy mládeže, aktivity 1.2 *Vytvorenie 2 modelov rodovo citlivej výchovy (metodika pre chlapcov a dievčatá osobitne.*

Dokument bude slúžiť ako podklad pri tvorbe metodickej publikácie pre pedagogický personál stredných škôl a „pracovné zošity“ pre študentky/študentov.

Pri jeho zostavovaní sme vychádzali z doposiaľ publikovaných a webových informácií o rodovo citlivej výchove.

Úvod

Škola je popri rodine jedným zo socializačných faktorov, ktoré vplývajú na rodovo diferencovaný vývin detí. Ďalšími silne pôsobiacimi článkami na rodovú socializáciu detí sú vrstovníci, médiá a aj náboženstvo. Žiaden z nich nemožno oddeliť od ostatných, a tak zmeny rodovej socializácie, napríklad v škole, nemožno robiť izolovane, bez pričinenia sa rodičov, či médií. Nástup do školy ovplyvní socializačný vývoj dieťaťa. Skúsenosti, ktoré tu získa a požiadavky s ktorými sa musí vyrovnáť, budú stimulovať rozvoj určitých sociálnych schopností a osobitných vlastností. Škola môže pôsobiť ako výzva, ponuka možností vlastného rozvoja a sebapotvrdenia, ale aj ako zdroj ohrozenia.

Škola prispieva k rozvoju rodovej roly žiakov/čok. Treba však poukázať na to, že do školy už prichádzajú žiaci a žiačky s určitou „rodovou výbavou“. Deti vo veku, kedy idú do školy, si už dobre uvedomujú rozdiely medzi rolou chlapca a dievčaťa. Detské rodové stereotypy sa v predškolskom veku neustále upevňujú, až sa napokon, vo veku približne šiestich rokov, poznanie týkajúce sa rodových úloh pevne stabilizuje. Rola žiaka/čky deťom poskytuje ďalšiu socializačnú skúsenosť aj v oblasti rodovej roly. Pre chlapcov a dievčatá nemá rola žiaka rovnaký význam, a preto sa v rámci tejto roly správajú rozdielnym spôsobom.

Postoje učiteľov posilňujú rozdiely v prejavoch žiakov obidvoch pohlaví, stimulujú odlišné správanie a fixujú iné postoje či vlastnosti osobnosti. Deje sa tak preto, že žiaci sú v triede, t.j. k diferenciacii žiakov rôzneho pohlavia. Aj keď učiteľky/lia nemusia priamo formulovať svoje postoje k rodovým rolám žiakov/čok, žiaci/čky nepriamo tieto postoje vycítia z preferovania či zatracovania žiakov/čok podľa pohlavia.

Ak majú učitelia/lky postoje k rodovým rolám žien a mužov silne vyhranené, dotýkajú sa tým všetkých žiakov/čok, nielen tých, ktorí/é sú nimi bezprostredne zasiahnutí. V pedagogickej praxi existujú teórie a možnosti, ako s deťmi pracovať tak, aby sa rodové stereotypy narúšali a odstraňovali z výchovného procesu. Riešenie sa ponúka prostredníctvom výchovy, označovanej ako *rodovo citlivá*.

1. Rodovo citlivá výchova

Prístup k výchove a vzdelávaniu, ktorý rešpektuje práva detí a dôsledne uplatňuje rovnosť príležitostí chlapcov a dievčat; zohľadňuje individuálne sociálne prostredie dieťaťa a snaží sa tak predchádzať akejkoľvek diskriminácii (nielen rodovej). Výhodiskom pri jej uplatňovaní je Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien z roku 1979. Bol dojednaný 18. decembra 1979 v New Yorku. V mene Československej socialistickej republiky bol Dohovor podpísaný v Kodani 17. júla 1980. Zmluvnou stranou dohovoru je aj Slovenská republika. Dohovor je predpokladom úspešnej pedagogickej práce vo všetkých učebných a výchovných predmetoch, ak jej cieľom má byť samostatne uvažujúca, slobodná ľudská bytosť vedomá si svojich ľudských práv a ľudských práv ostatných. Rodovo citlivá výchova vyžaduje od učiteľov a učiteliek individuálny prístup k deťom a mladým ľuďom, ktorý nie je vedome alebo nevedome ovplyvnený predsudkami voči chlapcom, či dievčatám. Vychádza zo špecifických potrieb dievčat a chlapcov, ktoré sú dôsledkom nerovného spoločenského statusu mužov a žien vyplývajúceho z rozdielnej socializácie. Rodovo citlivá výchova predchádza škodlivému vplyvu rodových stereotypov a/alebo smeruje k jeho čo najdôslednejšej eliminácii. Rodovo citlivá výchova je predpokladom pre citlivý prístup ku všetkým skupinám detí.

Rodovo citlivý prístup je predpokladom úspešnej pedagogickej práce vo všetkých učebných a výchovných predmetoch, ak jej cieľom má byť samostatne uvažujúca, slobodná ľudská bytosť vedomá si svojich ľudských práv a ľudských práv ostatných. Kritické myslenie je jediný prostriedok proti nátlaku rodových stereotypov.

Na Slovensku sa princípy rodovo citlivej výchovy porušujú na všetkých stupňoch a druhoch škôl. Zohrávajú tu úlohu osobné postoje učiteliek a učiteľov (rodové stereotypy v postojoch a v správaní sa vyučujúcich) a učebné texty (aj učebné osnovy).

Aj keď učiteľky/lia nemusia priamo formulovať svoje postoje k rodovým rolám žiakov/čok, žiaci/čky nepriamo tieto postoje vycítia z preferovania či zatracovania žiakov/čok podľa pohlavia. Ak majú učitelia/lky postoje k rodovým rolám žien a mužov silne vyhranené, dotýkajú sa tým všetkých žiakov/čok, nielen tých, ktorí/é sú nimi bezprostredne zasiahnutí. Rozdielny postoj učiteľov/liek k žiakom/čkam, ktorý vyplýva z rodových stereotypov a jeho následné dôsledky na hodnotenie, ovplyvňuje aj sebahodnotenie chlapcov a dievčat. Na rovnaké, či podobné hodnotenie reagujú dievčatá inak ako chlapci. Od dievčat sa očakáva skôr submisívne ako súperivé správanie. Nesplnenie očakávaní učiteľa/lky väčšinou riešia zvýšením tlaku na posilnenie požadovaných vlastností. Dievčatá majú sklon k väčšej

sebakritickosti. Úspech a dobré výsledky pripisujú vlastnej pracovitosti. Pri neúspechu sa stiahnu do seba, reagujú skôr pasívnymi obrannými mechanizmami. Tie môžu viesť k úniku od problémov. Javia sa tak ako pasívnejšie a menej pribojné. Pripisovanie dobrých výsledkov pracovitosti a usilovnosti je dôsledkom interpretovania daných výkonov nielen žiačkami, ale aj učiteľmi/kami. Na rozdiel od dievčat sú chlapci sebavedomejší, teda menej kritickí. Keďže chlapci nie sú považovaní za usilovných a snaživých, učitelia/ky majú tendenciu predpokladať, že ich schopnosti môžu byť v skutočnosti lepšie ako výkon, ktorý podávajú. Z toho potom vyplýva očakávanie úspechu závislého na určitých schopnostiach, keďže chlapci sú hodnotení ako málo usilovní. Táto skutočnosť môže posilovať sebavedomie chlapcov a prípadný neúspech potom chlapci pripisujú vonkajším okolnostiam, ako napríklad obtiažnosti úlohy, či nespravodlivému hodnoteniu učiteľa/ky. Úspech pričítajú sebe, neúspech je podľa ich názoru zavinený niečím iným, Podobné postoje, aké majú chlapci a dievčatá k svojim výkonom, majú aj učitelia a učiteľky. Neúspech chlapcov interpretujú ako nedostatok motivácie a usilovnosti, teda ide o faktory, ktoré sú nejakým spôsobom ovplyvniteľné a dajú sa zmeniť. Naopak, neúspech a zlé výsledky dievčat sú interpretované ako dôsledok nedostatočnej prípravy, ale aj ako prejav obmedzených schopností. Dievča s horším prospechom bude s veľkou pravdepodobnosťou označené ako málo inteligentné, zatiaľ čo chlapec bude považovaný za lajdáka a nie je považovaný za vinníka svojho neúspechu.

Rodovo stereotypný prístup učiteľov/liek vplýva aj na rozdielne záujmy chlapcov a dievčat, na výber záujmových krúžkov, športových aktivít a neskôr aj povolania chlapcov a dievčat. Rodové stereotypy v spoločnosti majú vplyv aj študijné a neskôr profesijné zameranie chlapcov a dievčat. Dievčatá si vyberajú viac humanitné odbory a chlapci technické a prírodovedné odbory. Matematika a prírodné vedy majú stále „mužský“ imidž, preto si ich dievčatá nevyberajú.

Na každodennú interakciu v triede medzi učiteľmi/kami a žiakmi/čkami vplývajú postoje učiteľov/liek k rodovým rolám žiakov/čok. Tie iba odzrkadľujú rodové stereotypy v spoločnosti. Učiteľky a učitelia však môžu zmenou svojich postojov a očakávaní ovplyvniť pohľad aj samotných žiakov/žiačok na rodové schémy v spoločnosti, môžu zmeniť sebahodnotenie žiačok/žiakov a prispieť k tomu, aby mali možnosť rozvíjať sa slobodne v individuálne bytosti, bez nalinkovaných schém „ženskosti“ a „mužskosti“.

2. Princípy rodovo citlivej výchovy

Podľa zásad rodovo citlivej výchovy musí mať každé dieťa prístup k rozvoju svojich schopností alebo záujmov v akejkolvek oblasti, a to bez ohľadu na to, či ide o jedinca mužského alebo ženského pohlavia. Rodovo citlivá výchova rešpektuje individualitu každého človeka a odmieta rodové stereotypy. Nebezpečenstvo rodových stereotypov nespočíva len v porušovaní princípu rovnosti príležitostí, ale aj v tom, že je prekážkou plnohodnotného rozvoja osobnosti. Mocenská asymetria medzi mužmi a ženami, ktorú rodové stereotypy reprodukovujú a fixujú, vedie k akceptácii násilia páchaného na ženách, dokonca vytvára podmienky pre násilie (násilie v intímnych vzťahoch, sexualizované násilie, psychické problémy z pocitu zlyhania pri napĺňaní rodovej roly).

Na Slovensku sa líšia predstavy o realizácii zákazu diskriminácie na základe pohlavia v procese inštitucionalizovanej výchovy. Ide o tri hlavné prístupy:

1. Rovnosť v zmysle rovnakosti. Inštitucionalizovaná výchova sa prispôsobuje mužskej rodovej role, pretože tá sa chápe ako norma. Tento model prináša predstavu úspešného človeka ako takého, ktorý sa naplno venuje svojej práci, využíva svoje schopnosti. Podmienky pre takýto „úspech“ však nie sú porovnateľné. Domáca (súkromná) sféra ostáva záležitosťou žien (a navyše je odsunutá z primárnej oblasti záujmu). Už vopred sú teda ženy postavené do situácie, že ak chcú dosiahnuť takto definovaný „úspech“, majú značne znevýhodnenú pozíciu.

2. Striktná delba práce na základe rodu. Fixuje stereotypné rodové roly muža a ženy, ktoré obsahujú nerovnováhu moci – tak v spoločnosti, ako aj v rodine. Túto nerovnováhu vyvažuje zdôrazňovaním úcty k ženám a „posvätnosti“ matiek. Uzatvára tak ženy v domácej sfére, prípadne v tzv. pomáhajúcich profesiách.

3. Rovnosť príležitostí znamená, že tak muži, ako aj ženy majú rovnakú možnosť venovať sa svojej profesionálnej sebarealizácii, podieľať sa spoločne na výchove detí, bez ohľadu na to, či je niekto mužom alebo ženou. Eliminuje stereotypy, ktoré uzatvárajú jednotlivcov do vzorov, ktoré im nemusia vyhovovať. Vytvára priestor, aby jednotlivec mohol využívať svoje schopnosti podľa vlastných predstáv.

OZ Žába na prameni realizovalo v Čechách projekt RPPP (Rovné příležitosti v pedagogické praxi) zameraný na zavádzanie genderovo senzitivnej náuky do základných škôl. Jeho cieľom je vzdelávať učiteľky a učiteľov v problematike gender a rovných príležitostí a poskytnúť im praktický a zrozumiteľný návod, ako tieto znalosti a zručnosti predávať svojim žiakom/žiačkám. V priebehu projektu získavali učitelia a učiteľky priebežne spätnú väzbu od skupiny expertiek a expertov a zároveň im prinášajú cenné informácie z „vlastnej ruky“. Z výstupov projektu vyberáme nasledujúce:

Rodovo citlivý prístup k dievčatám

Dejiny žien: je princíp, ktorý kladie dôraz na to, aby sa hovorilo nielen o slávnych ženách, ale o všetkých ženách. Treba dať do centra pozornosti detí aktívne konanie žien, informácie a otázky, prečo niečo urobili alebo neurobili. Hovoriť treba nielen o bielych stredoeurópskych ženách, ale o všetkých ženách na svete.

Ženský, resp. žensky špecifický jazyk: tento princíp hovorí o tom, že treba pomenúvať to, čo ženy a dievčatá robia tak, aby boli ženy v jazyku viditeľné a počuteľné. Ak hovoríme príbehy o ženách, musí to byť aj počuť, že nejde o učiteľov, ale o učiteľky a pod.

Antirasistické, multikultúrne učenie sa. Na svete žije veľa rôznych žien, ktorých skúsenosti sú pre nás dôležité. Dôležité je poukázať na fakt, že rôznosť žien neznamená rozdiely v ich hodnote.

Odhaľovanie každodenného sexismu: v knihách, filmoch, rôznych materiáloch. Nemali by sme tieto materiály cenzurovať, ale pozrieť sa na to, ako sú ženy zobrazované, ako sa o nich hovorí a píše, a či tento spôsob zobrazovania dievčat a žien súvisí s našou realitou.

Sebaobrana: v najširšom slova zmysle. Princíp sebaobrany nám hovorí, že musíme dievčatám ukázať, ako sa brániť sexuálnemu, sexistickému násiliu, slovnému, či telesnému. Hovoriť by sme mali aj o tom, čo všetko súvisí s vnímaním vlastného tela. (pozri aj Hoppeovi, 2001)

Priateľstvo medzi ženami a dievčatami: je dôležitý prvok v dosahovaní cieľov dievčat a žien. Dôležité je aj to, aby sme dievčatá neporovnávali s chlapcami, alebo medzi sebou navzájom, ale aby sme ich merali samými sebou.

Uvedené princípy rodovo citlivej práce s dievčatami pomáhajú vykompenzovať nedostatky, ktoré vznikajú obmedzeniami vyplývajúcimi z očakávaní, spojených s tradičnou ženskou/dievčenskou rolou.

Rodovo citlivý prístup k chlapcom

Rodové stereotypy spojené s mužskou rolou sú rovnako nežiadúce a obmedzujúce, ako rodové stereotypy spojené s ženskou rolou. Zlyhávanie voči požiadavkám tradičnej mužskej roly môže byť jednou z príčin násilného správania chlapcov, ale aj psychosomatických a psychických porúch.

Chlapcov by sme mali upozorniť na to, že mužská rodová rola môže ohrozovať ich vlastné zdravie.

- Práca sa chlapcami je rovnako, ako u dievčat založená na princípe strávenia.
- Chlapci oveľa ťažšie ako dievčatá zisťujú nevýhody mužskej rodovej roly. Myslia si, že z ich strany ide predovšetkým o vzdanie sa teritórií a privilégií.
- Pri práci s chlapcami je dôležité odstránenie stresu.
- Ďalšími dôležitými princípmi sú odstraňovanie nenávisťi voči ženám a homofóbie,
- Posilňovanie sebadôvery a sily vlastného ja. Za maskou tvrdosti, chladu, istoty a dominantného správania sa zväčša skrýva obrovská neistota.
- Potvrdzovanie a posilňovanie pozitívnych vlastností. Chlapci by sa mali naučiť riešiť konflikty tam, kde vznikajú a pripúšťať si city.
- Mali by byť vedení k autonómii, pod ktorou sa myslí schopnosť postarať sa sám o seba. Musia sa naučiť zvládnuť starostlivosť o domácnosť a výchovu detí.
- Pri rodovo citlivej práci s chlapcami sa odporúča, aby chlapčenskú skupinu, s ktorou sa pracuje, viedol muž, ktorý pôsobí ako vzor. Nemusí to byť „perfektný muž“, ide skôr o to, aby tematizoval vlastné pochybnosti, slabosti, strachy a obavy.

Rôzne poňatia práce s chlapcami:

Antisexistická práca s chlapcami: má zabrániť tomu, aby chlapci presadzovali svoje ciele na úkor dievčat, aby chlapci bili dievčatá, narušovali ich hranice, zaberali ich priestor, aby neskôr, až budú muži, voči ženám nepoužívali násilie

Emancipačná práca s chlapcami: chce dosiahnuť to, aby sa chlapci a dievčatá emancipovali od obmedzujúcich rodových rolí

Strániaca práca s chlapcami: berie vážne chlapcov a ich úzkosti, ktoré prežívajú. Stavia sa na stranu chlapcov.

Zameraná na kritiku patriarchálneho modelu spoločnosti: problematizuje akúkoľvek rodovú identitu a kladie dôraz na rozmanitosť výrazových možností všetkých ľudí.

„Maskulinistická“ práca s chlapcami: chce navrátiť pozitívny význam tradičným ideálom mužskosti.

Rodovo špecifická práca s chlapcami: ukazuje, že rodové špecifiká výrazne ovplyvňujú spôsoby správania, vnímania ľudí, ich životných okolností a prania.

2.1 Národná tematická sieť pre rovnosť príležitostí žien a mužov

Národná mainstreamingová stratégia ustanovila na roky 2004-2008 ako základný nástroj uplatňovania princípu mainstreamingu tzv. národné tematické siete. Jednou z piatich tematických sietí je aj *Národná tematická sieť pre rovnosť príležitostí žien a mužov* označovaná aj skráteno ako NTS D, ktorá združila celkovo 14 projektov realizovaných v opatrení 4.1. Toto opatrenie sa zameriavalo na podporu rodovo orientovaného výskumu, rodového auditu a rodovej senzibilizácie ako prostriedkov dosahovania rovnosti žien a mužov na trhu práce.

Cieľom dokumentu je dlhodobá udržateľnosť projektových výsledkov z oblasti rodovej rovnosti a implementácia zistení a produktov do spoločenskej praxe s ambíciou operatívneho i dlhodobého zlepšenia rodových pomerov v SR.

Odporúčania sú určené orgánom a inštitúciám štátnej, verejnej správy, samosprávy, ale aj ďalším kľúčovým aktérom – vrátane akademického, neziskového či súkromného sektora.

Odporúčania pre oblasť vzdelávania a školstva:

- Zaradenie problematiky rodovej rovnosti do systému vzdelávania nielen na úrovni ZŠ, SŠ a VŠ školstva ale aj do prípravy kľúčových aktérov (vrátane prípravy štátnych úradníkov a budúcich mediálnych pracovníkov a pracovníčok).
- Realizovať rodový audit učebníc a osnov základných a stredných škôl.

- Pripraviť stratégiu odstraňovania rodových stereotypov a posilnenia rodovej spravodlivosti vo výchove a vzdelávaní, resp. zapracovať ju do pripravovanej reformy školstva.
- Zakomponovať rodovo citlivú výchovu a vzdelávanie do vyučovacieho procesu na základných a stredných školách ako princíp, ktorý bude zohľadnený v metodike a v prístupe v rámci všetkých vyučovacích predmetov, o. i aj formou dlhodobého vzdelávania učiteliek a učiteľov prostredníctvom nových akreditovaných programov.
- Sústrediť sa na vzdelávanie študentiek a študentov pedagogických fakúlt a na ich ďalšie dlhodobé vzdelávanie, aj s ohľadom na potreby a výzvy agendy rodovej rovnosti.
- Zlepšovať profesionalitu, odborné a osobné predpoklady pedagogických pracovníkov (zvlášť výchovných poradcov) na školách v oblasti rodovej rovnosti.
- Vo vzdelávacom procese odbúravať zažitú stereotypy „mužských a ženských“ profesií.
- Zviditeľňovať a analyzovať rodové stereotypy vo vzdelávacom procese na všetkých stupňoch.
- Iniciovat' zavedenie systému akreditácie v oblasti vzdelávania v rodovej oblasti a mechanizmov kontroly kvality zabezpečovania projektov rodovej rovnosti.
- Iniciovat' vznik inštitúcií akreditovaných poskytnúť relevantné vzdelanie v rodových tréningoch a rodovom výskume.
- Vytvoriť didaktické materiály a odborné publikácie o rodovo citlivom vzdelávaní pre učiteľky a učiteľov na pedagogických fakultách v SR.
- Založiť Rodový inštitút pre vzdelávanie (na všetkých stupňoch škôl) a výskum.
- Iniciovat' vznik odboru/katedry Rodové štúdiá.
- Iniciovat' vznik programu/kurzu/odboru Rodové štúdiá na iných VŠ.
- Skúmať rodové rozdiely vo VŠ prostredí v rámci celej SR (tzv. horizontálnu a vertikálnu segregáciu) a prijať opatrenia na odstránenie nerovností.
- Pripraviť stratégiu implementácie rodovo citlivej výchovy pre voľbu povolania.
- Podporiť dievčatá a chlapcov pri výbere rodovo „netradičných“ povolání.
- Rodovo identifikovať motivačné činitele a determinanty a ich hierarchie pre voľbu povolania a uplatnenie sa v určitom odvetví ekonomickej činnosti.
- Oboznamovať mládež pred voľbou povolania s obsahom a podmienkami práce jednotlivých profesií.

2.2 Príklady úspešne realizovaných projektov zameraných na rodovo-citlivú výchovu vo svete:

Španielsko: Vzdelávanie v rodovej harmónii – program senzibilizácie na stredných školách

Cieľová skupina: Žiaci na stredných školách

Ciele projektu:

- Rozvinúť u detí schopnosť riešiť konfliktové situácie.
- Naučiť ich zásadám komunikácie, ktoré podporujú harmonické vzťahy
- Zlepšiť vedomosti žiakov ohľadom konceptov a termínov v súvislosti s rodovo založeným násilím
- Naučiť mladých ľudí ako v prípade násillia požiadať o pomoc odborníkov

Obsah projektu:

Program sa skladal najmä zo seminárov pre žiakov vedených expertmi a školiacich kurzov pre učiteľov. Pred a po programe bol žiakom rozdáný dotazník, v ktorom mali reagovať na rôzne situácie, v ktorých sa vyskytlo násillie a vyjadriť k nim svoj názor. Na konci boli deti požiadané, aby vytvorili etický kód rodovej harmónie.

Výsledky projektu:

Názory detí pred a po programe sa odlišovali – projekt mal na deti priaznivý účinok v zmysle získania väčších vedomostí ohľadom rodového násillia.

Vnímanie detí v súvislosti so vzťahmi a nerovnosťou medzi mužmi a ženami sa pozitívne zmenili.

Začatie projektu:

1999/ 2000

Viac na:

www.coe.int

Dánsko: Školenie profesionálov

Aktéri projektu:

Dánska vláda, Ministerstvo sociálnych vecí

Pozadie projektu:

Vyškoľenie profesionálnych odborníkov a ich tréning v poradenstve a zaobchádzaní s obeťami násilia je súčasťou dánskeho vládneho programu o boji proti násiliu páchanom na ženách.

Ciele projektu:

Uistiť sa, že sa obeťam násilia v rámci zdravotného a sociálneho systému ako aj od ďalších dotknutých orgánov dostane potrebná pomoc a poradenstvo.

Obsah projektu:

Súčasťou programu boli nasledujúce školenia: semináre s dôrazom na komunikáciu, názory a presvedčenia; cieľovou skupinou boli profesionáli v sociálnej štátnej správe a politici. Hlavnou témou bola rodina obeť a páchatel';

školenie pracovníkov v krízových centrách, vrátane etnických otázok a tém v súvislosti s hendikepom;

Násilie páchané na ženách je taktiež integrované do vzdelávania, napr. ako povinný predmet v študijných odboroch ako medicína, verejná správa, politológia, psychológia a na zdravotníckych a policajných školách.

Začatie projektu:

2002 a 2004

Viac na:

www.coe.int

Estónsko: Gender mainstreaming a rodová rovnosť na školách a vo vzdelávacom systéme

Aktéri projektu:

Estónske Ministerstvo školstva a vedy

Pozadie projektu:

Stav propagácie rodovej rovnosti a uplatňovania rodového hľadiska na školách a vo vzdelávacom systéme je veľmi slabý. Rodový aspekt nebol zahrnutý do školských učebníc a na školách a vo vzdelávacom systéme neustále pretrvávajú rodové stereotypy.

Ciele projektu: Integrovať aspekt rodovej rovnosti do školského a vzdelávacieho systému.

Obsah projektu:

V rámci predmetu spoločenských vied budú na školách prebiehať diskusie, na ktorých sa bude hovoriť o demokracii, tolerancii, ľudských právach, základných hodnotách a o rovnosti. Slovo rodová rovnosť je tak nepriamo zahrnuté v témach, ktoré mu majú napomôcť, aby sa

stal kompetentným a plnohodnotným členom spoločnosti. Rodová rovnosť sa tu nepoužíva ani z dôvodu nedostatočného vzdelania učiteľov v tejto téme.

Viac na:

www.coe.int

Švédsko: Rodovo citlivá výchova detí v predškolskom veku, mesto Gävle

Aktéri projektu:

Mesto Gävle (zariadenie jasí a materskej škôlky)

Ciele projektu:

Integrovať rodový princíp vo vzdelávaní detí už v predškolskom veku.

Obsah projektu:

V materskej škôlke a jasliach v meste Gävle je rodová rovnosť definovaná ako jeden z cieľov pedagogickej činnosti. Na každé dieťa je teda nazerané ako na individuálnu bytosť a nie ako na odraz rodového stereotypu, pričom sa v ňom má povzbudzovať rozvoj jeho vlastných schopností zručností ako aj pocit hrdosti na to, že patrí k mužskému alebo ženskému pohlaviu. Dieťa je povzbudzované, aby prekonalo charakter a slabé stránky, ktoré sú zvyčajne pridružené ku každému pohlaviu.

V rámci projektu personál tohto zariadenia vyrobil video o spôsobe práce s deťmi v súvislosti s rodovou rovnosťou.

Viac na:

www.skola.gavle.se/bjorntomten

3. Príklady z praxe

Pracovné postupy jednotlivých aktivít a pracovné listy pre študentov uvádzame v prílohe tohto dokumentu.

3.1 OZ Esfem – Ružový a Modrý svet

Metodická príručka poukazuje na rodové stereotypy a ich dôsledky v živote. Cieľom aktivít je predovšetkým reflexia rodových stereotypov a uvoľnenie hraníc, ktoré môžu byť diskriminujúce.

Princípy prace:

- najdôležitejším princípom je používanie rodovo citlivého jazyka
- pracovať s témami citlivo
- je nevyhnutný rešpektujúci prístup k výpovediam detí a strániaci postoj
- uprednostňovať kooperatívne aktivity a spôsoby práce pred súťaživými
- pri aktivitách, ktorých cieľom je reflexia rodovej roly, je dôležité nehodnotiť vyjadrenia detí (nálepkovanie)
- pracovať s príkladmi, modelmi, vyhýbať sa výpovediam o sebe, svojich blízkych, môže to viesť k druhotnej viktimizácii
- pracovať s dokumentmi: Dohovor o právach dieťaťa
Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie
- aktivity zakončiť diskusiou
- pracovať oddelene so skupinou dievčat a chlapcov
- prezentovať výsledky práce v skupinách čo najpestrejšími spôsobmi

Metodiky:

Zdanlivé rozdiely

Cieľ: Poukázať na to, že zdôrazňovanie rozdielov medzi mužmi a ženami môže viesť k vytváraniu obmedzení pre dievčatá i chlapcov; poukázať na to, že takéto odlišovanie nevychádza z biologických rozdielov, ale z rozdielov, ktoré sú spôsobené socializáciou a kultúrou.

Čas: 45 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Diskusia: Diskusiu zameriavame na sponchybnenie „neprekročiteľnej“ hranice medzi ženskosťou a mužskosťou, ktorá môže vytvárať obmedzenia v sebauplatnení a sebarozvoji chlapcov a dievčat. Prečo si ľudia myslia, že muži a ženy musia mať celkom odlišné vlastnosti? Medzi kým sú väčšie rozdiely — medzi jednotlivými ľuďmi bez ohľadu na pohlavie, alebo medzi dievčatami a chlapcami (ženami a mužmi)? Poukážeme aj na to, že tieto zdanlivé rozdiely môžu ovplyvniť napríklad výber zamestnania alebo životných priorít.

Prerozdelenie výhod

Cieľ: Podnietiť dievčatá a chlapcov, aby si uvedomili, aké vlastnosti sa zvyčajne očakávajú od žien a aké od mužov, resp. aké vlastnosti sa zvyčajne pripisujú ženám a aké mužom a aké to má dôsledky pre mužov a pre ženy.

Čas: 40 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Diskusia: Koľko a akých výhod sme pripísali mužom a koľko a akých výhod sme pripísali ženám? Sú medzi týmito výhodami nejaké rozdiely? Koľko a aký druh obmedzení vyplýva z tradičného stereotypu mužskej roly pre mužov? Koľko a aký druh obmedzení vyplýva z tradičného stereotypu ženskej roly pre ženy? Ktoré z obmedzení mužov a žien by dievčatá a chlapci najradšej odstránili? Ako by sa to dalo dosiahnuť?

Ak sa vyskytne rovnaká vlastnosť u mužov aj u žien (napr. pracovitosť), môžeme deti požiadať, aby upresnili, čo si predstavujú pod „pracovitosťou“ u muža a čo u ženy, prípadne poukážeme na to, ako okolie vníma prácu muža a prácu ženy.

Ženské“ a „mužské“ činnosti

Ciel: Podnietiť deti, aby si uvedomili, aké činnosti a roly sú v spoločnosti zvyčajne pripisované ženám a aké mužom.

Čas: 45 minút

Veková skupina: 1. a po obmenách aj 2. stupeň ZŠ

Pomôcky: bežné pomôcky na kreslenie, lepidlo, výstrižky z časopisov a novín

Diskusia: Východiskom diskusie môžu byť „najzábavnejšie“ obrázky. Prečo pôsobí svalnatý chlap s dieťaťom smiešne? A je to naozaj také smiešne? Vedeť deti k tomu, aby si uvedomili, že väčšinu ľudských činností môžu pokojne vykonávať tak ženy, ako aj muži.

Premena

Ciel: Podnietiť deti, aby si uvedomili, že roly a správanie, stereotypne pripisované ženám a mužom, sú obmedzujúce a bránia vo vyjadrení a uplatnení individuálnych schopností.

Čas: 45 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Diskusia: Páčilo sa deťom v „cudzej koži“? Chceli by ostať v tejto zmenenej podobe natrvalo? Prečo by chceli? Prečo by nechceli?

Janko a Marienka

Ciel: Ukázať deťom, že „typicky ženské“ a „typicky mužské“ správanie nie je dané „od prírody“, nie je dopredu dané, ale je mužom a ženám od malička vštepované.

Čas: 45 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Postup: Budeme vymýšľať darček (oblečenie, hračky, knihy) pre bábätká a deti.

Diskusia: Urobíme „inventúru“ darčiekov a jednotlivé skupiny vysvetlia, prečo sa rozhodli práve pre ten–ktorý darček. Prečo považujeme práve tento darček za vhodný pre Marienku a tamten pre Janka? Kúpili by sme rovnaké darčeky dvojčatám Jankovi a Marienke? „Netradičné“ nápady využijeme ako invenčné narúšanie stereotypov. Ak by sa vyskytli nebezpečné alebo inak neprimerané „darčeky“, môžeme do diskusie vniesť aj otázku zodpovednosti.

Postup: Dievčatá a chlapci si z vrečka (škatule, čiapky) vytiahnu „žreb“ a podľa farby lístka sa zaradia do jednej z dvoch skupín. Jedna skupina bude robiť „príjemné“ činnosti (počúvanie hudby, voľná diskusia, hra s počítačom a pod.), druhá „nepríjemné“ (vyberanie odpadkov z lavíc, utieranie prachu, polievanie kvetov, umývanie tabule a pod.). Po 15 minútach si posadajú k spoločnej diskusii.

Diskusia: Ako sa cítili dievčatá a chlapci v prvej skupine? Ako sa cítili dievčatá a chlapci v druhej skupine? Bola táto deľba činností spravodlivá? Mohla prvá skupina urobiť niečo, aby sa druhá skupina cítila príjemnejšie? A chcela by pomôcť? Prečo by mala pomôcť? Motivujeme deti, aby pochopili, že dobré spolužitie je možné len tam, kde má každá skupina väčšiu či menšiu šancu na „spokojnosť“. Má druhá skupina predstavu o tom, čo by jej pomohlo, aby sa cítila lepšie?

Pri tejto aktivite je veľmi dôležité, aby deti mali čas vyjsť zo svojich rolí a necítili sa ukrivdené.

Hra so slovami

Cieľ: Ukázať skrytú nerovnosť žien a mužov v zamestnaní, ktorej príčinou sú rodové stereotypy.

Čas: 45 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Diskusia: Sústreďme sa na to, aby si dievčatá a chlapci uvedomili, že nerovnosť medzi ženami a mužmi je reálna a že je ukotvená už v jazyku. Môžeme sa zhovárať o tom, ako mužské tvary názvov povolání a profesií označujú aj ženy vykonávajúce tieto profesie. Všade čítame a počúvame o občanoch, učiteľoch, pracovníkoch, lekároch, žiakoch, vedcoch a politikoch, a pritom ide aj o občianky, učiteľky, pracovníčky, lekárky, žiačky, vedkyne a političky. (Možno jediná profesia, ktorá má len ženskú podobu označenia, je „zdravotná sestra“. Aj absolventi stredných zdravotných škôl sú oficiálne „zdravotné sestry“. Zdravotný brat ako profesia neexistuje.)

Reklama

Cieľ: Upozorniť dievčatá a chlapcov na rodové stereotypy v dnešných reklamách.

Čas: 90 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Pomôcky: Televízor a videoprehrávač, videopáska s vybranými reklamami, v ktorých sú muži a ženy zobrazení výrazne stereotypne. V prípade, že nie sú tieto pomôcky k dispozícii, možno pracovať s reklamami v novinách a časopisoch.

Diskusia: Aké predstavy o mužoch a ženách nám reklamy ponúkajú? Sú blízke skôr tradičným predstavám o mužskej a ženskej role, alebo sa od nich odkláňajú?

Postrehy detí môžeme doplniť napr. o tému zobrazovania žien v rolách starostlivých matiek či žien v domácnosti, prípadne upozorniť ich na to, že témou reklám býva dôraz na krásu ako jednu z najdôležitejších charakteristík žien. V súvislosti s reklamami, v ktorých vystupujú muži, môžeme upozorniť na zobrazovanie „mužnosti“ spojenej s aktivnosťou, silou, úspechom napr. v oblasti podnikania či športu. Môžeme tiež porovnať zobrazovanie veku a starnutia u mužov (reklamy na vitamínové prostriedky podporujúce vitalitu) a u žien (reklamy na krémy proti vráskam). Môžeme sa s deťmi rozprávať napríklad o tom, o koľko diferencovanejšiu predstavu ženy a muža ponúkajú literatúra, film, výtvarné umenie, a napokon aj bežný život. Na záver sa môžeme spoločne zamyslieť, aké má jednostranné zobrazovanie mužov a žien v reklamách dôsledky pre obraz mužov a žien v spoločnosti, ako aj pre ich skutočný život.

Učebnice pod mikroskopom

Cieľ: Pozrieť sa na učebnice „inými“ očami, aby si dievčatá a chlapci uvedomili, akým spôsobom sa v nich zobrazujú muži a ženy.

Čas: 90 minút

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Pomôcky: učebnice, potreby na kreslenie

Diskusia: Sú postavy a situácie z učebníc podobné skutočnosti, alebo sa v niečom líšia? Ak áno, v čom? Aké ďalšie činnosti rôznych ľudí, ktorí sa v učebnici nenachádzajú, si vedia deti ešte predstaviť? Aké dôsledky môže mať jednostranné zobrazovanie jednotlivých skupín ľudí v učebniciach? Aké stereotypy takéto jednostranné zobrazovanie žien a mužov, chlapcov a dievčat v učebniciach utvrdzuje? Môžeme poukázať na rozmanitosť prítomnú v bežnom živote, ktorá v učebniciach často chýba (napr. otcovia starajúci sa o bábätká, ženy letkyne, rôzne typy rodín — matka s deťmi, otec s deťmi, rodiny s adoptovanými deťmi či deťmi v pestúnskej starostlivosti, bezdetné páry, gejské a lesbické rodiny).

Konferencia o histórii

Cieľ: Podnietiť dievčatá a chlapcov k záujmu o osobnosti žien, ktoré v školských osnovách a učebniciach chýbajú.

Čas: práca doma a 45 — 90 minút na „konferenciu“

Veková skupina: 2. stupeň ZŠ a SŠ

Diskusia: V rámci záverečnej diskusie sa s dievčatami a chlapcami rozprávame o priebehu ich príprav na prezentáciu. S akými problémami sa pri príprave projektov stretli? Čo bolo pre nich najťažšie? Čo najľahšie? Čo nové sa dozvedeli a naučili? Ktoré zo svojich predchádzajúcich poznatkov, resp. názorov museli poopraviť, či celkom zmeniť? Kde našli najviac zaujímavých podkladov? Ak sa ukáže, že dievčatá a chlapci projekt zaujal, môžeme spolu s nimi popremýšľať o tom, ako by mohli svoje projekty využiť ďalej, ako by sa o ne mohli podeliť s ostatnými — napr. vo forme príspevkov do školských novín, vlastného zborníka s príspevkami, prezentácie na internete a pod.

3.2 Nadácia Open Society Fund Praha – Gender ve škole

Metodická príručka, ktorá vznikla ako súčasť projektu „Zavádení konceptu gender a pedagogické praxe: Gender ve škole.“ Doplnkový didaktický materiál pre vyučujúcich občianskej výchovy, občianskej náuky a základov spoločenských vied. Vychádza z tém, ktoré sa na týchto predmetoch bežne vyučujú, no ponúka alternatívny pohľad a informácie.

Cieľom príručky je podpora rovných príležitostí mužov a žien tým, že dôjde k odstraňovaniu rodových stereotypov, na ktorých stojí znevýhodňovanie konkrétnych mužov a žien. Podľa princípu príručky je dôležité umožniť každému chlapcovi a dievčaťu, aby rozvíjali svoje osobné dispozície a záujmy bez ohľadu na genderové predstavy danej spoločnosti. Zostavovatelia materiálu sa inšpirovali feministickou filozofiou a hnutím.

Príručka pozostáva z piatich častí:

1. Koncept gender, riziká genderových stereotypov, stručný popis histórie ženského hnutia.
2. Dvanásť odborných kapitol. Teoretické texty, pripravené na základe analýzy učebných osnov a pripravovaných rámcových vzdelávacích programov. K „bežným“ textom boli pripravené kapitoly, ktoré ponúkajú genderovú perspektívu. Prostredníctvom týchto kapitol by mali vyučujúci získať základnú predstavu o tom, v akom vzťahu je daná téma k rodovým príležitostiam žien a mužov.
3. Aktivity pre žiakov/žiačky spolu s pracovnými listami k niektorým z úloh.
4. Zdroje ďalších informácií, zoznam základnej a doporučenej literatúry, webové stránky.
5. Register základných pojmov.

Aktivity: (výber)

Muži-vedci a ženy-vedkyne

Cieľ: Uvažovať o podmienkach vedeckej práce žien a mužov. Uvedomiť si, že aj vo vede pôsobia niektoré všeobecne platné rodové mechanizmy, ktoré znevýhodňujú v pracovnej kariere ženy oproti mužom.

Čas: 20min.

Pomôcky: internet

Vek: SŠ, druhy stupeň ZŠ

Aktivitu je možné začleniť do učiva týkajúceho sa trhu práce, prípadne voľby povolania, kde upozorníme na to, že existujú aj menej obvyklé povolania, napríklad povolanie vedca a vedkyne. Pokiaľ študentov požiadame, aby vykreslili svoju predstavu človeka, ktorého profesia je veda, budú pravdepodobne popisovať muža v bielom plášti, nepraktického asociálneho génia. Od tejto úvodnej otázky je možné prejsť k úvaho o tom, prečo sa vede ženy venujú v menšej miere ako muži a prečo si verejnosť ženy s vedou spojuje oveľa menej. V priebehu diskusie sa snažíme citlivo reagovať na možné výroky o rozdelení domácich prác medzi ženou a mužom.

Dievčenské a chlapčenské hry

Cieľ: Uvedomiť si, že detské hry majú svoj rodový aspekt a že ako také sú jedným z nástrojov rodovej socializácie. Rozpoznať odlišnosti v zručnostiach a znalostiach, ktoré rozvíjajú jednotlivé hry.

Čas: 25 min.

Vek: druhý stupeň ZŠ, SŠ

Počas práce v skupinách aj v následnej diskusii je dôležité sledovať genderovo atypické postoje a skúsenosti (napr. chlapec, ktorý sa hral s bábikami) a poskytnúť im priestor. Práve vďaka nim sa najlepšie ukáže, že pri voľbe hier a hračiek sú veľmi dôležité očakávania rodičov a rovesníkov ktorí obvykle usmerňujú deti tak, aby ich výber hračiek a hier bol genderovo typický. Silný vplyv rodičov a rovesníkov však často býva bagatelizovaný a naopak záujem o hry a hračky sa vysvetľuje ako prirodzený a daný na základe biologického pohlavia. Zaujímavou témou počas diskusie je aj rozdielna inklinácia dievčat a chlapcov

k genderovo atypickým hrám a hračkám. Dievčatá obvykle častejšie ako chlapci uvádzajú, že sa ako malé hrali výhradne s chlapcami a „boli ako chlapci“. Chlapci naopak len veľmi výnimočne priznávajú, že sa hrali či chceli hrať s dievčenskými hračkami a v dievčenských partiách. Tento fenomén je sociologicky a psychologicky vysvetľovaný ako identifikácia dievčat a žien so sociálne prestížnejšou skupinou. Táto indentifikácia často prebieha aj spätne, a nezodpovedá preto tomu, ako dievčatá ako deti skutočne žili.

Má to niekto v živote ťažšie?

Cieľ: Diskutovať o životných skúsenostiach dievčat a chlapcov. Uvedomiť si prípadné zhody či rozdiely v životných podmienkach a v ich vnímaní možností a obmedzení.

Čas: 25 min.

Vek: druhý stupeň ZŠ, SŠ

Aktivita je zameraná na to, aby žiaci a žiačky poznali názory svojich spolužiakov a spolužiačok na genderove usporiadanie spoločnosti. Diskusia obvykle spočíva v konfrontácii skúseností, osobných zážitkov a širších spoločenských súvislostiach. Vzhľadom k tomu, že sa jedná o prezentáciu vlastných názorov a skúseností, býva aktivita pre žiakov/žiačky veľmi zaujímavá a prítlačivá. Istým rizikom aktivity je, že študenti môžu pojať aktivitu veľmi konfrontačne. Všetko, čo je spojené s ich osobou, budú vnímať ako ťažké. To môže viesť k obviňovaniu opačného pohlavia. Dobré je preto pri zadávaní aktivity zdôrazniť, že život nie je čiernobiely, každý sa musíme stretávať s určitými problémami. Niektoré z nich majú systémový charakter, dotýkajú sa všetkých ľudí s podobnými charakteristikami, ako máme my. To však neznamená, že by tieto problémy boli úmyselne spôsobované ľuďmi, ktorých charakteristiky sú odlišné. Pretože je niekedy ťažké nahliadnuť do hlavy druhého človeka a uvedomiť si, s akými problémami sa musí stretávať. K tomu slúži táto aktivita.

Čo nás učia rozprávky o ženách a o mužoch?

Cieľ: Uvedomiť si prostredníctvom rozprávok, ktoré poznáme z detstva, aké charakteristiky sú obvykle očakávané od žien a od mužov. Premýšľať o význame rozprávok v rámci rodovej socializácie.

Čas: 30 min.

Vek: posledné ročníky základnej školy, SŠ

Aktivita je relatívne ľahká a pre študentov atraktívna. Aktivitu je vhodné začleniť do učiva o socializácii a jej genderových aspektov. Jej prostredníctvom ukážeme, že socializácia využíva k utváraniu našich hodnôt a noriem aj málo uvedomovaní, avšak veľmi vplyvné nástroje, akými sú detské rozprávky. Aktivitu tiež môžeme začleniť do učiva psychológie (téma kolektívnych predstáv a archetypov) či náboženstva (téma mýtov). Pri záverečnej diskusii je dôležité konfrontovať obvykle prezentované charakteristiky ženských a mužských postáv s tým, čo sa od mužov a žien očakáva v súčasnej dobe. Snažíme sa rozpamätať, aké ako sme rozprávky vnímali v detstve, nakoľko sme sa identifikovali s niektorými postavami (a s ktorými), s akými postavami nás spájali rodičia (napr. akú karnevalovú masku na navrhovali). Ak študenti nie sú ochotní, či schopní pochopiť genderový rozmer znázornených postáv, môžeme ich požiadať aby si skúsili predstaviť princa s charakteristikami identifikovanými pre princeznú a naopak (napr. princezná bojuje s drakom vs. princ pasívne čaká na vyslobodenie).

© www.ClipProject.info

Rodičovská dovolenka v podaní mužov

Cieľ: Premýšľať o poňatí rodičovskej a materskej dovolenky. Uvedomiť si, že rodičovská dovolenka môže byť zastúpená aj mužmi. Uvažovať o rozdieloch v starostlivosti o deti medzi matkou a otcom.

Čas: 30 min

Vek: SŠ

Aktivita upozorňuje na veľmi rozšírené, avšak z genderových stereotypov vychádzajúce životné obdobie, kedy sa ľudia starajú o malé deti. Prostredníctvom tejto aktivity si študenti môžu uvedomiť, že materská a rodičovská dovolenka – javy, s ktorými sa bežne stretávame –

majú svoj výrazný genderový rozmer. Naučia sa tak, genderovej citlivosti. Behom diskusie odporúčame žiakov/žiačky zoznámiť s bežne používanými definíciami pojmov a upozorniť na širšie súvislosti, ktoré má plnenie rodičovskej dovolenky.

Domáce násilie

Cieľ: Diskutovať o charakteristikách domáceho násillia, jeho rizikách a možnostiach riešenia problému. Zoznámiť sa s organizáciami, ktoré sa touto problematikou zaoberajú.

Čas: 25 min

Vek: posledné ročníky základnej školy, SŠ

Aktivita sa zaoberá veľmi aktuálnym a v médiách pomerne bežne zmieňovanou témou. Môžeme ju preto použiť bez ohľadu na kvalitu vedomostí študujúcich v genderovej problematike. Pokiaľ chceme, aby bola aktivita zakončená sformulovaním zásad, odporúčame ju však aplikovať v triede, ktorá je už genderovo citlivá. Aktivita nie je primárne zameraná na búranie rodových stereotypov, ale smeruje k predstaveniu fenoménu domáceho násillia, porozumeniu jeho mechanizmov a narušenie predsudkov voči obetiam a pôvodcom domáceho násillia. Genderových stereotypov sa napriek tomu dotýka, pretože tie sú základom pre mnoho názorov o domácom násillí. Žiaci a žiačky obvykle chápu domáce násillie ako súkromné záležitosti, odohrávajúce sa v rodinách, ktoré pripisujú k okrajovým sociálnym skupinám. Často preto spájajú domáce násillie s nízkym vzdelaním, alkoholizmom, nízkou životnou úrovňou a pod. Len ťažko si dokážu predstaviť, že domáce násillie sa vyskytuje aj v rodinách vzdelaných, bežne žijúcich ľudí. Dôležitou témou (okrem iných), ktorá by mala byť v diskusii taktiež spomenutá, sú formy domáceho násillia. Študenti majú často tendenciu zužovať domáce násillie na fyzické ataky. Nie menej nebezpečnou formou je však aj násillie psychické. Jeho negatívne dopady sú o to väčšie, že obeť nemá žiadne viditeľné následky. Okolie sa

preto zdráha uveriť, že by v rodine prebiehalo domáce násilie. Celá aktivita môže vyústiť k odporúčaniam, ktoré sformulujú samotní študenti, smerujúce k obetiam domáceho násilia a k ich okoliu. Odporúčame pracovať s webovými stránkami organizácií, ktoré sa touto problematikou zaoberajú.

Chlapec môže variť, dievča hrať futbal!

Cieľ: Uvažovať o tom, ako vznikajú rozdiely medzi dievčatami a chlapcami. Uvedomiť si, že zmenou výchovy je možno podporovať rovnosť medzi ženami a mužmi. Diskutovať o možných zmenách výchovy.

Čas: 25 min

Vek: SŠ

Aktivita je najvhodnejšie pre preberanie témy výchovy, prípadne aj témy voľby povolania. Podľa doterajších skúseností sa jedná z hľadiska cieľov o veľmi efektívnu a pre študentov zaujímavú aktivitu. Zásady aktivity obsahujú väčšinu oblastí, ktoré súvisia s nasmerovaním detí k určitým záujmom a následne aj k povolaniu. Niektoré oblasti, ktoré viac súvisia s výchovou, nie sú v zadaní aktivity uvedené. Súčasťou aktivity preto môžu byť formulácie ďalších zásad, doplnenie zoznamu.

© www.ClipProject.info

Ženy v „mužských“ povolaniach, muži v „ženských“ povolaniach

Cieľ: Na základe príbehov ľudí, ktorí vykonávajú povolanie obvyklé pre opačné pohlavia, uvažovať o výhodách a nevýhodách genderovo atypických povolaniach. Uvedomiť si

prekážky, s ktorými sa ženy a muži stretávajú a zamyslieť sa nad možnosťami ich prekonávania.

Čas: 20 min

Vek: druhý stupeň ZŠ a SŠ

Aktivita je veľmi cenná obzvlášť vo vzťahu k vlastnej voľbe ďalšieho vzdelávania pracovnej dráhy študentov. Môžeme ju preto použiť pri téme voľby povolania. Študenti počas aktivity často používajú argumenty, s ktorými sa osobne stretli pri zvažovaní vlastnej vzdelávacej a pracovnej dráhy. Aby aktivity naplnila svoj cieľ, mali by počas jej priebehu odznieť názory pre a proti otváraní pôvodne mužských a ženských profesií a opačne. Pokiaľ tomu tak nie je, mali by sme do diskusie vstupovať s doplnením či otázkami, ktoré budú smerovať k týmto oblastiam.

Ideál krásy

Cieľ: Uvedomiť si, že krása nie je univerzálna, naopak že ideál krásy je kultúrnym konštruktom. Premýšľať o rozdieloch medzi ideálom krásy pre mužov a pre ženy. Identifikovať riziká požiadaviek spojených s krásou.

Čas: 45 min

Vek: posledné ročníky ZŠ, SŠ

Podľa doterajších skúseností je táto aktivita pre žiakov/žiačky atraktívna. Môže byť pre nich ťažké uvažovať o ideále krásy ako o všeobecnom fenoméne, dokážu však obvykle dobre formulovať svoju vlastnú predstavu krásy. Rovnako si uvedomujú, nakoľko sa stretávajú s požiadavkami krásy v médiách, obzvlášť v časopisoch, ktoré väčšina z nich číta. Obrazový materiál, ktorý prinesú samotní študenti, je preto dobrým štartom aktivity a umožňuje vyučujúcim vždy, keď sa diskusia odkloní od pôvodnej témy, vrátiť ju späť k rozoberaným obrázkom. Pokiaľ pracujeme s triedou, ktorá je v genderových témach už pokročilá, či

s triedou, kde sú študenti s hlbším spoločenským záujmom, môžeme aktivity doplniť o historický exkurz. Záverečná časť diskusie môže smerovať k téme kultúrnej podmienosti ideálu krásy a jeho premenlivosti v rôznych historických epochách.

Pre ďalšie doplnenie informácií a porovnanie slovenských a českých metódik odporúčame publikácie a príručky:

Gender roles and stereotypes in education and training (Written by: Martine Wiltzius, M.A. Gender Studies, University of Luxembourg, Faculty of Educational Sciences), 2005.,

Exploring and understanding gender in education: a qualitative research manual for education practitioners and gender focal points. Bangkok: UNESCO Bangkok, 2005.

Záver

Ak sa chcú učiteľky a učítelia podieľať na tom, aby boli rodové stereotypy odstránené z pedagogického procesu, je nevyhnutné začať osobnou reflexiou vlastnej rodovej socializácie. Tento prístup je možné aplikovať na všetky aspekty výchovného pôsobenia či už v rodine, škole, vo voľnočasových zariadeniach. Keď sa pozrieme bližšie na vlastné postoje k úlohám mužov a žien v spoločnosti, na svoje správanie sa k žiakom a žiačkam, k dievčatám a chlapcom, možno objavíme predsudky – rodové stereotypy, ktoré máme v sebe hlboko zakorenené, a ktoré nás nevedome pri každodenných rozhodnutiach ovládajú. Ako možno zmeniť tieto predsudky a stereotypy? Dôležitá je zmena nášho postoja. Preto by sme mohli v prvom rade prehodnotiť názory a postoje, ktoré sa týkajú „prirodzených rozdielov“ medzi mužmi a ženami.

Použité zdroje a literatúra

Ružový a modrý svet, Rodové stereotypy a ich dôsledky, Eds. J. Cviková, J. Juráňová, Aspekt, 2003. ISBN: 80-89140-02-5

Smetáčková I., Vlková K.: *Gender ve škole*, Otevřená společnost, o.p.s., 2005.
ISBN: 80-903331-2-5

Cviková J, Debrecéniová J., Kobová L: *Rodová rovnosť*, Občan a demokracia, Bratislava 2007. ISBN 80-89140-08-4

Minarovičková Katarína: *Rodovo citlivá výchova*. Diplomová práca

<http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&ami=1&vid=101>

<http://www.rppp.cz/index.php?id=118>

<http://www.gender.gov.sk/index.php?id=36&sID=c49be0d9aa6095500f7a1d2b3c847825>

<http://www.rppp.cz/index.php?id=118>

Prílohy

1. OZ Esfem – Ružový a Modrý svet

Postupy k metodikám

2. Nadácia Open Society Fund Praha – Gender ve škole

Postupy k aktivitám

3. Slovník pojmov

1. OZ Esfem – Ružový a Modrý svet

Zdanlivé rozdiely

Postup: Požiadame chlapcov a dievčatá, aby napísali na papier vždy po tri vlastnosti ku každému zadaniu:

Tri vlastnosti, ktoré sú spoločné pre mužov a ženy

Tri vlastnosti, ktoré sú výlučne mužské (ktoré žiadna žena nemá)

Tri vlastnosti, ktoré sú výlučne ženské (ktoré žiaden muž nemá)

Po uplynutí vymedzeného času (5 — 15 minút) zozbierame papiere (dôležité je, aby dievčatá a chlapci nemuseli verejne priznávať svoje texty — zachovanie anonymity umožní otvorenejšiu diskusiu).

Pretože neexistuje žiadna výlučne mužská vlastnosť, ktorú žiadna žena na svete nemá, ani výlučne ženská vlastnosť, ktorú žiaden muž na svete nemá, v ideálnom prípade by sa v druhom a treťom zadaní nemali objaviť žiadne vlastnosti. Je však pravdepodobné, že sa niektoré vlastnosti objavia ako výlučne mužské alebo výlučne ženské, lebo žiaci a žiačky môžu mať pocit, že ak „nevypĺnia“ všetky zadania, „nevedia“ správne odpovedať. V takom prípade dbáme na to, aby sme nikoho nezosmiešňovali. Tak ako pri každom cvičení, aj tu môžeme využiť „nesprávnu“ odpoveď, lebo vytvára veľmi dobrý priestor na diskusiu.

Prerozdelenie výhod

Postup: Na tabuľu napíšeme vedľa seba: muži — ženy. Požiadame dievčatá a chlapcov, aby uvádzali vlastnosti, ktoré sa zvyknú tradične vnímať ako „typicky mužské“. Jednotlivé charakteristiky zapisujeme na tabuľu do stĺpca. To isté urobíme s „typicky ženskými“ charakteristikami. Keď nazbierame dost' vlastností na diskusiu, prejdeme ich spolu s deťmi a všimame si rozdiely či podobnosti medzi oboma stĺpcami. Potom rozdelíme dievčatá a chlapcov na 4 skupiny. Prvá bude uvažovať o tom, aké výhody či možnosti poskytujú „mužské“ vlastnosti mužom, druhá skupina bude zvažovať nevýhody a obmedzenia, ktoré tieto vlastnosti mužom prinášajú. Tretia a štvrtá skupina bude podobným spôsobom pracovať s „ženskými“ vlastnosťami. Po 10 — 15 minútach si skupiny navzájom prezentujú svoje zistenia.

„Ženské“ a „mužské“ činnosti

Postup: Vopred požiadame dievčatá a chlapcov, aby si na ďalšiu hodinu priniesli výstrižky z novin a časopisov, ktoré zobrazujú mužov a ženy pri rôznych činnostiach. Najprv si spoločne prezrieme výstrižky, pričom s deťmi sledujeme, pri akých činnostiach sú zobrazovaní prevažne muži a pri akých prevažne ženy. Môžeme vytvoriť najčastejšie kategórie „mužských“ a „ženských“ činností a napísať ich na tabuľu.

Potom si urobíme „prevrátený“ svet. Necháme, aby deti obrázky prekreslili, povystrihovali alebo inak upravili, a to tak, že ženy budú robiť pôvodne mužské činnosti a naopak, muži ženské. Môžeme deti motivovať, aby vytvorili čo „najzábavnejšie“ obrázky, na ktorých budú ženy zobrazené pri „typicky mužských“ činnostiach a muži zasa naopak pri „ženských“.

Premena

Postup: Dievčatá a chlapcov rozdelíme do 4–členných skupín podľa pohlavia a rozdáme im nasledujúcu inštrukciu — opis situácie:

Predstavte si, že ste sa ráno zobudili a keď ste vošli do kúpeľne, zistili ste, že ste sa zo záhadných dôvodov premenili z dievčaťa na chlapca alebo naopak, z chlapca na dievča. Neviete, ako dlho bude táto premena trvať. Čo urobíte? Ako sa budete správať v rodine, v škole, na tréningu, na diskotéke? Chceli by ste vyskúšať niečo, čo ste nemohli, kým ste boli dievčaťom/chlapcom? Čo vám dovoľuje táto zmena robiť inak ako doteraz? Čo sa vám na vašom terajšom stave páči?

Necháme, aby si skupiny problém prediskutovali. Po 15 minútach ich požiadame, aby svoje nápady prezentovali. Potom o nich diskutujeme v celej triede.

Janko a Marienka

Postup: Budeme vymýšľať darček (oblečenie, hračky, knihy) pre bábätká a deti. Dievčatá a chlapcov rozdelíme do skupín a jednotlivým skupinám dáme tento námet:

Chystáte sa na návštevu k príbuzným alebo známym, ktorí majú malé dieťa. Je to celkom maličké bábätko a vy ste ho ešte nevideli. Viete len, že je to dievčatko a volá sa Marienka. Čo by ste mu mohli darovať? Oblečenie? Aké? Hračku? Akú? Knižku? Akú?

(Iná skupina bude „vedieť“, že je to chlapec a volá sa Janko. Ďalšia skupina bude „vedieť“, že Marienka alebo Janko chodí do piatej triedy ZŠ.)

Potom skupiny referujú o tom, aké darčeky vymysleli pre „svoje“ dieťa. Môžu ich napísať (nakresliť) na tabuľu.

Návšteva z vesmíru

Postup: Táto aktivita predpokladá, že dievčatá a chlapci už predtým definovali obsah mužského a ženského rodového stereotypu, teda že si na predchádzajúcej hodine vytvorili zoznam vlastností, ktoré bývajú považované za „typicky mužské“ a za „typicky ženské“.

Žiačky a žiakov uvedieme do situácie: Zem navštívila bytosť z inej planéty a poprosila nás, aby sme všetci spoločne opísali človeka — pozemšťana: jeho vlastnosti, činnosti a podobne. Požiadame dievčatá a chlapcov, aby spontánne vymenovali charakteristiky a činnosti človeka, pomocou ktorých by sa pokúsili opísať pre návštevu z vesmíru človeka. Všetky nápady zapisujeme na tabuľu. Ak pracujeme s viac ako 15-člennou skupinou, rozdelíme deti do menších skupín, aby sa mohli na opisovaní „človeka“ aktívne zúčastniť.

Výherný žreb

Postup: Dievčatá a chlapci si z vrečka (škatule, čiapky) vytiahnu „žreb“ a podľa farby lístka sa zaradia do jednej z dvoch skupín. Jedna skupina bude robiť „príjemné“ činnosti (počúvanie hudby, voľná diskusia, hra s počítačom a pod.), druhá „nepříjemné“ (vyberanie odpadkov z lavíc, utieranie prachu, polievanie kvetov, umývanie tabule a pod.). Po 15 minútach si posadajú k spoločnej diskusii.

Hra so slovami

Postup: Uvádžame dvojice názvov povolání a požiadame dievčatá a chlapcov, aby hovorili prvé asociácie, charakteristiky, ktoré im v súvislosti s nimi napadnú. (Príklady povolání: kuchár — kuchárka, sekretár — sekretárka, kaderník — kadernička, vojak — vojačka, politik — politička a pod.) Požiadame deti, aby charakterizovali ženy a mužov na týchto postoch, aby hovorili o tom, či je rozdiel napríklad medzi kuchárom a kuchárkou, a ak si myslia, že je, tak potom aký. Dvojice slov postupne píšeme na tabuľu, tak ako ich deti uvádzajú. Môžeme deťom povedať, že ich úlohou je všímať si, ako je už v jazyku zakotvený nerovný status mužov a žien aj v rámci rovnakého povolania. (V kratšej verzii cvičenia — 10-minútovej —

stačí, ak dievčatám a chlapcom predvedieme rozdiel vo vnímaní mužov a žien na dvoch príkladoch: kuchár — kuchárka a sekretár — sekretárka.)

Reklama

Postup: S dievčatami a chlapcami si pozrieme reklamy — či už na videu, alebo v tlači. Požiadame ich, aby venovali pozornosť spôsobu zobrazovania mužov a žien. Môžeme im pritom pomôcť otázkami ako napríklad:

Akým činnostiam sa v reklamách venujú prevažne muži a akým ženy?

Aké produkty propagujú muži a aké ženy?

Aké profesie ženy a muži v reklamách vykonávajú?

Aké kvality a vlastnosti žien a mužov (priebojnosť, starostlivosť o druhých, dôraz na vzhľad a podobne) sú v reklamách vyzdvihované?

Dievčatá a chlapci pracujú individuálne istý vopred určený čas, napr. 10 minút. Potom ich požiadame, aby si navzájom vymenili svoje postrehy.

V druhej časti tohto cvičenia sa pokúsime zamerať pozornosť dievčat a chlapcov na menej „tradičné“ zobrazovanie mužov a žien v reklamách. Motivujeme ich, aby si spomenuli na reklamy, ktoré zobrazujú ženy a mužov v „netypických“ rolách, resp. pri „netypických“ činnostiach.

V tretej časti tohto cvičenia deti vytvoria skupiny a v rámci nich sa pokúsia vymýšľať také reklamy na zvolený produkt alebo službu, ktoré narúšajú rodové stereotypy.

Učebnice pod mikroskopom

Postup: Žiaci a žiačky môžu pracovať s učebnicami, ktoré majú práve pri sebe (napr. dejepis, spoločenské vedy, etika, cudzie jazyky, t.j. učebnice, ktoré hovoria o ľuďoch, prípadne ich zobrazujú v ilustráciách).

Dievčatá a chlapci vytvoria 4 — 5-členné skupiny. Každé skupine zadáme jednu tému a požiadame deti, aby si prezreli konkrétnu učebnicu a sústredili sa na to, akým spôsobom sa v nej zobrazujú ženy a akým muži, prípadne aké činnosti vykonávajú.

Návrh tém pre jednotlivé skupiny:

Ako sú zobrazovaní v danej učebnici muži? Ako často sa vyskytujú a čo robia?

Ako sú zobrazované v danej učebnici ženy? Ako často sa vyskytujú a čo robia?

Ako sú zobrazovaní starší ľudia? Ako často sa vyskytujú a čo robia?

Ako sú zobrazované dievčatá? Ako často sa vyskytujú a čo robia?

Ako sú zobrazovaní chlapci? Ako často sa vyskytujú a čo robia?

Kto v učebnici chýba? V akej situácii by sa tam mohol vyskytovať?

Akým rôznym činnostiam sa ľudia v učebniciach venujú? Aké vlastnosti, schopnosti zobrazujú?

Asi po 20 minútach práce v skupinách prezentujú dievčatá a chlapci svoje zistenia ostatným.

V prípade časovej rezervy a záujmu detí môže táto činnosť pokračovať námetmi na to, ako by sa dali konkrétne učebnice doplniť, zlepšiť, čo by v nich naopak nemuselo byť a podobne.

Konferencia o histórii

Postup: Pripravíme zoznam tém, okruhov a/alebo osobností, o ktorých budú deti vypracovávať projekt — napr. seminárnu alebo slohovú prácu, prípadne prezentáciu, pričom to môžu byť projekty individuálne i skupinové. Môžeme nadviazať aj na cvičenie „učebnice pod mikroskopom“, kde mali dievčatá a chlapci možnosť analyzovať stereotypy a jednostrannosť učebníc a pomenovať témy a osobnosti, ktoré v nich chýbajú alebo ktoré sú nedostatočne rozpracované. Ponúkneme deťom možnosť doplniť si vedomosti a pripraviť projekt na niektorú z tém, ktorú vo svojej učebnici nenájdu (ženy a ich prístup k moci v starovekom Ríme, úloha ženských kláštorov v stredoveku, volebné právo žien, nositeľky Nobelovej ceny a pod.). Témy, ako aj typ, rozsah a výstup projektu (prezentácia, plagát, slohová alebo seminárna práca) prispôbíme predmetu. V rámci každého predmetu — či už je to literatúra, dejepis alebo fyzika, estetika — určite objavíme spoločne so žiakmi a žiačkami množstvo zaujímavých podnetov (niektoré sú v tejto knihe, niektoré na internete či v encyklopedickej literatúre).

Na ďalšej hodine zrealizujeme malú konferenciu, kde dievčatá a chlapci v krátkych 5–minútových prezentáciách predstavia svoju prácu. Diskusia môže nasledovať buď po každej prezentácii jednotlivo, alebo po skupine tematicky podobných prezentácií. Keď publikum kladie otázky a rozvinie sa diskusia, je dôležité dbať na dodržiavanie vopred dohodnutého časového rozvrhu.

2. Nadácia Open Society Fund Praha – Gender ve škole

Muži-vedci a ženy-vedkyne

Postup:

1) Třídu rozdělíme do skupin po 4–6 členech/členkách. Každou skupinu vyzveme, aby v médiích našla rozhovor se ženou a rozhovor s mužem, kteří se věnují profesně vědě. Pokud mají studující ve svém okolí někoho, kdo se zabývá vědou, požádáme je, aby provedli rozhovor přímo s nimi. Protože rozhovory se ženami nejsou příliš časté, můžeme žákům/žákyním doporučit návštěvu internetových stránek www.zenyaveda.cz, kde v sekci „žena měsíce“ jsou k dispozici rozhovory s předními vědkyněmi. Tuto fázi úkolu lze pojmout jako domácí úkol.

2) Každá skupina má za úkol si společně přečíst dva rozhovory a vybrat z nich hlavní body, které popisují pracovní a osobní dráhu dané ženy-vědkyně a daného muže-vědce.

3) Dále vyzveme studující, aby se zamysleli nad tím, s jakými překážkami se daná žena-vědkyně a daný muž-vědec potýkali.

4) Následuje společná práce v celé třídě. Každá skupina ve stručnosti představí životní příběhy zvolené ženy-vědkyně a zvoleného muže-vědce. Uvede překážky v jejich pracovní kariéře, které bylo možné v rozhovorech identifikovat. Překážky zapisujeme na tabuli.

5) Následně se snažíme se žákyněmi/žáky shrnout nalezené bariéry, případně je doplnit dalšími. U každé identifikované překážky se ptáme, zda a případně do jaké míry se týká rovněž mužů a naopak žen.

Snažíme se studující přimět k tomu, aby uvažovali nad nebezpečími podobných překážek – např. odchod žen či mužů z vědy, a tedy nevyužití potenciálu nadaných lidí. Z toho volně přejdeme k zamyšlení nad možnostmi odstranění jednotlivých překážek.

Dievčenské a chlapčenské hry

Postup:

1) Třídu rozdělíme do skupin po 4–6 žácích/žákyních. Pro plné vyznění aktivity je vhodné, když jsou skupiny složeny pouze z dívek či pouze z chlapců.

2) Každé skupině dáme jeden arch papíru a fix. Úkolem skupiny je vzpomenout si na hry a hračky, s kterými si hráli a hrají. Seznam her napíše na arch papíru. Žákyně/žáky zvlášť

upozorníme, že mají zapisovat hry, které oni sami hráli a hrají. Pokud chtějí zapisovat i hry, které znají, ale sami je nehrají, měli by je graficky odlišit.

3) Jestliže třída není příliš tvořivá nebo nemáme dostatek času, je možné místo vytváření seznamu použít pracovní list. V takovém případě dáme jednu kopii pracovního listu každé skupině. Úkolem skupiny bude barevně odlišit (případně rozstříhat a seřadit), které hry hrají obvykle dívky, které chlapci a které hry jsou smíšené/neutrální.

4) Při vytváření seznamu her v genderově homogenních skupinách následně vyvěsíme archy na tabuli nebo přepíšeme hry na tabuli. Hry zaznamenané dívčími skupinami by měly být blízko sebe a oddělené od her zaznamenaných chlapci.

5) Dále žáky/žákyně vyzveme k tomu, aby seznamy her porovnali a nalezené rozdíly se pokusili vysvětlit.

Jako vodítko nám můžou sloužit následující otázky: Které hry jsou uvedeny pouze v „dívčích“ nebo pouze v „chlapeckých“ seznamech?, Můžeme hry a hračky rozdělit na typicky dívčí a typicky chlapecké?, Proč jsou některé hry a hračky dívčí a jiné chlapecké?

6) Máme-li dostatek času, můžeme se žákyněmi/žáky projít jednotlivé hry a pokusit se identifikovat jejich podstatu – které schopnosti, dovednosti a znalosti tyto hry rozvíjejí (např. fyzická zdatnost, sdílení, simulace dospělých). Následně srovnáme „dívčí“ a „chlapecké“ hry z hlediska rozvíjených charakteristik (zjistíme například, že dívčí hry jsou orientovány více na vztahy a jejich udržování, chlapecké hry naopak na soutěž, konkurenci, boj). V diskusi se pak pokoušíme tematizovat, jaké důsledky mohou mít dětské hry pro život dospívajících a dospělých (například rozdílnost zájmů či inklinace k určitým aktivitám).

Má to niekto v živote ťažšie?

Postup

1) Každému žákovi/žákyni rozdáme jednu kopii pracovního listu nebo přepíšeme nedokončené věty na tabuli.

2) Vyzveme žákyně/žáky, aby se pokusili věty dokončit. Počet dokončení může být libovolný, práci spíše vomezíme časově – cca 5 minut. Dokončení by měla vycházet z prvních asociací. Upozorníme žáky/žákyně na to, že smyslem aktivity není nad dokončeními příliš přemýšlet, ale naopak zaznamenávat automatické myšlenky. Vyplnění pracovního listu může být pojato také jako domácí úkol, čímž se ušetří čas ve výuce.

3) Pokud pracujeme s méně početnou třídou, můžeme ihned po vyplnění začít se žákyněmi/žáky probírat jednotlivé odpovědi a diskutovat nad nimi. V takovém případě

doporučujeme zapisovat nejobvyklejší odpovědi na tabuli, abychom mohli následně srovnávat odpovědi týkající se chlapců a dívek.

4) Pokud pracujeme s početnější třídou, rozdělíme žáky/žákyně do 4 skupin. Současně rozstříháme pracovní listy na 4 části, tak aby všechny odpovědi na jednu nedokončenou větu byly na samostatné části papíru. Při vyplňování studující na každý lístek označí předem domluvenou značkou své pohlaví. Každá ze čtyř skupin pak dostane jeden soubor s odpověďmi všech žáků/žákyně na jednu nedokončenou větu. Ve skupině společně odpovědi projdou a vypíšou nejčastější, nejtypičtější dokončení. Ta pak představí zbytku třídy.

5) Následně diskutujeme o použitých dokončeních. Zaměřujeme se mimo jiné na případné rozdíly plynoucí z toho, zda dokončení vypracovávali dívky či chlapci.

Čo nás učia rozprávky o ženách a o mužoch?

Postup:

1) Žákům/žákyním rozdáme prázdné papíry a barevné tužky. Zadáme úkol: „Vzpomeňte si na pohádky, které jste jako děti rádi slyšovali. Nakreslete jednu postavu z těchto pohádek, která pro vás byla nejdůležitější – může to znamenat nejoblíbenější či také nejobávanější.“ Vybranou postavu by se žákyně/žáci měli pokusit názornit se všemi obvyklými atributy tak, aby bylo i pro ostatní zřejmé, o koho se jedná. Výtvarné ztvárnění je přitom vedlejší. Pokud by se studující příliš styděli kreslit a obrázky následně ukazovat ostatním, můžeme zvolit psanou variantu aktivity – studující na list papíru napíšou název pohádky a v několika bodech popíší postavu, kterou si zvolili.

2) Po ukončení tvorby výkresy vybereme a roztřídíme do skupin podle znázorněné postavy. Obvykle většina studujících kreslí princeznu, prince, krále, čarodějnici, čaroděje či zvířátka. Pokud se v pracích vyskytnou i zcela ojedinělé postavy, do této fáze aktivity je nezařazujeme.

3) Podle počtu postav rozdělíme třídu do skupin, každé skupině dáme zpracovat jednu sadu obrázků se shodnou postavou. Úkolem skupiny je identifikovat charakteristiky, které byly společné všem znázorněním. Tyto atributy následně představí ostatním.

4) Po skončení práce ve skupinkách rozložíme všechny výkresy na lavice tak, aby žákyně/žáci mohli stát kolem (třídu je nutné k tomu účelu přizpůsobit). Za každou skupinu vystoupí jeden žák či žákyně a shrne atributy, které skupina našla. Atributy zapisujeme na tabuli.

5) Následně vyzveme studující k diskusi o nalezených charakteristikách – zajímá nás, zda skutečně obdobné postavy (např. princezny) z různých pohádek mají shodné charakteristiky, zda se liší charakteristiky u ekvivalentních ženských a mužských postav (např. král vs.

královna), zda charakteristiky ženských a mužských postav odpovídají tomu, co se běžně očekává od žen a mužů ve společnosti atd.

Rodičovská dovolenka v podání mužův

Postup:

1) Každému žákovi/žákyni rozdáme lístek velikosti A6. Žáky a žákyně požádáme, aby si představili, že jsou dospělí, nechodí do zaměstnání a pečují celodenně o své dítě. Na lístek ve stručnosti popíší náplň takového dne. Lístky vybereme – dáváme pozor, abychom oddělovali lístky zodpovídané dívkami a chlapci.

2) Třidu rozdělíme do dvou skupin. Každé skupině dáme jednu sadu lístků. Pokud jsou vzniklé skupiny příliš početné, můžeme vytvořit menší skupiny a lístky rozdělit na více částí, tj. nejen podle pohlaví autorů/autorek. Každá skupina si lístky přečte a shrne, jak si autoři/autorky představují den na mateřské či rodičovské dovolené.

3) Následuje diskuse. Buď pracujeme přímo s celou třídou, nebo nejprve diskuse probíhá v menších skupinách a následně je zakončena v celé třídě. Pokud zvolíme první variantu, požádáme každou skupinu, aby představila své závěry ohledně rozboru odpovědí na lístcích. Dále již diskutujeme s celou třídou. Snažíme se, aby diskuse sledovala témata uvedená v bodě 4. Pokud zvolíme práci v menších skupinách, sdělíme třídě otázky (viz bod 4), na něž by každá skupina měla ve vnitřní diskusi hledat společnou odpověď.

4) Diskuse by měla být strukturována podle následujících otázek:

- Jaká je náplň dne z pohledu osoby, která se stará o dítě, a naopak z pohledu jejího/jeho partnera/partnerky, který/kteřá chodí do zaměstnání?, V čem se pravděpodobně liší hodnocení dne druhého partnera/ partnerky?

- Proč se používá pojem dovolená v souvislosti s péčí o malé děti?, Je náplň dne, kdy pečujeme o dítě, podobná dovolené?

- Co znamená pojem rodičovská dovolená a mateřská dovolená?, Jaký je mezi nimi rozdíl (jazykově, obsahově, legislativně atd.)?

- O čem vypovídají následující tři výroky?, Kdo je pravděpodobně uvedl a v jaké situaci?

Výrok I: „Dřív jsem nechápal. Dokud jsem nezůstal doma, tak jsem si myslel, že manželka zbytečně skuhrá a nic nevydrží. Hrát si s dítětem – říkal jsem si, to je pěkný. Jenomže když je to osm a víc hodin denně, každý den furt to samý, tak to utahá.“

Domáce násilie

Postup:

- 1) Třídu rozdělíme na menší 2–4členné skupiny.
- 2) Pracovní list rozstříháme na jednotlivé popisy. Každé skupině dáme jeden popis, tj. zadáme charakteristiky jedné ženy či muže, kteří se stali obětí domácího násilí.
- 3) Aktivitu začneme následující instrukcí: „Do azylového domu pro oběti domácího násilí přišel následující člověk (viz základní charakteristiky). Pokuste se představit si jeho či její životní příběh až do okamžiku, kdy zazvonil na dveře azylového domu. Co tohoto člověka pravděpodobně vedlo k tomu, že sem přišel?“
- 4) Každá skupina si představí, vzájemně prodiskutuje a sepíše hlavní body biografie daného člověka.
- 5) Vyzveme skupiny, aby si biografické popisy vzájemně vyměnily. Každá skupina si přečte příběh vytvořený jinou skupinou a označí prvky, které jsou shodné s jimi vytvořeným příběhem. Tímto způsobem postupujeme až do chvíle, kdy každá skupina četla všechny příběhy ostatních.
- 6) Následně se společně s celou třídou pokusíme najít společné rysy všech příběhů, které si žáci/žákyně ve spojení s domácím násilím představili. Shodné a rozdílné prvky sepíšeme na tabuli a diskutujeme. Pozornost by se měla soustředit zejména na ty znaky, které se opakovaně objevovaly v různých příbězích (např. nižší vzdělání partnera, alkoholismus partnera, nevěra atd.). Snažíme se spolu se studujícími odhalit, proč většina z nich spojuje tyto znaky s domácím násilím. Relativně obvyklá příčina spočívá v předsudcích, které v naší společnosti vůči domácímu násilí panují.
- 7) Vytvořené příběhy doporučujeme v rámci diskuse doplnit fakty o domácím násilí. To můžeme udělat buď přímo v diskusi, nebo se můžeme k problematice domácího násilí vrátit v následující vyučovací hodině. Pokud zvolíme druhou možnost, doporučujeme vyzvat žákyně a žáky, aby vyhledali informace o této problematice. K tomuto účelu jim můžeme poskytnout internetové stránky neziskových organizací, které se domácím násilím zabývají.
- 8) Závěrečnou diskusi směřujeme k doporučením, opatřením a radám pro osoby, vůči nimž se někdo dopouští domácího násilí, nebo pro osoby, které se mohou stát svědky domácího násilí vůči někomu jinému. Studující se mohou pokusit podobné zásady sami zformulovat.

Chlapec môže variť, dievča hrať futbal!

Postup:

1) Těžištěm aktivity je rozbor zásad „Jak vychovat sebevědomou ženu a vnímavého muže“, které byly publikovány v denním tisku. Před započítím aktivity bychom nejprve měli ve třídě navodit shodu o vlivu výchovy na osvojené charakteristiky dívek a chlapců. K tomu je vhodné vyvolat krátkou diskusi o tom, co znamená výchova, jaké jsou její výsledky, jaké rozdíly může výchova způsobit atd. K rozjezdu diskuse je účelné použít problémovou situaci. Například: „Představte si, že byste jako novorozenci cestovali lodí se svými rodiči. Loď by ztroskotala a vy jediní byste přežili. Vyrůstali byste zcela sami na pustém ostrově, izolovaní od ostatních lidí. V čem byste nejspíš byli jiní oproti tomu, jací jste dnes?“ Následně doporučujeme do diskuse vnést genderové hledisko. Například můžeme diskusi podnítit otázkou, zda se žáci/žákyně setkali s výroky typu „Nebřeč, nebuď baba.“, „Nesed' s roztaženýma nohama, chovej se jako dáma.“ atd. Pokud ano, ptáme se, o čem tyto výroky svědčí, kdy jsou obvykle používány a vůči komu, jaký je jejich záměr atd.

2) V dalším kroku žákům/žákyním předložíme pracovní list se šesti výchovnými zásadami. Kopie můžeme připravit pro každého žáka/žákyni nebo pro dvojice či menší skupinky, případně zásady přepíšeme na tabuli. Požádáme žáky/žákyně, aby si zásady přečetli.

3) Následně procházíme se třídou jednu zásadu po druhé a postupně se snažíme o nich diskutovat. Ptáme se žáků/žákyní, zda se zásadami souhlasí, jak jim rozumí, v jakých situacích si dokáží představit jejich použití, kdy naopak jejich použití může selhat. Pokud obecněji pojata diskuse vážne, snažíme se zásady konfrontovat s vlastními žákovskými zkušenostmi. Ptáme se například, zda odpovídá výchova v jejich rodině těmto zásadám, v jakých konkrétních situacích byla zásada jejich rodiči použita, kdy naopak rodiče zásadu nenaplnili atd.

Ženy v „mužských“ povolaniach, muži v „ženských“ povolaniach

Postup:

1) Třídu rozdělíme na pět skupin. Každé z nich stanovíme určitou roli v následující hrané scéně. Jedna skupinabude zastávat roli dětí rozhodujících se o volbě dalšího povolání, druhá skupina bude představovat jejich rodiče, třetí skupinou budou jejich vyučující a čtvrtá skupina bude zastávat roli zaměstnavatelských organizací. Pátá skupina, kterou nemusíme vyčleňovat, se bude věnovat pozorování probíhající hrané scénky.

2) Před celou třídou přečteme pět stručných popisů lidí, kteří se věnují činnostem typickým pro opačné pohlaví. Následně představíme zadání aktivity. Ta spočívá v hrané diskusi, kde se střetávají názory dětí, které si chtějí zvolit genderově neobvyklé povolání, názory jejich rodičů, názory jejich vyučujících a názory potenciálních zaměstnavatelských organizací. Všichni by měli zvažovat, jaké jsou výhody a nevýhody toho, když v povolání vykonávaném obvykle ženami chce začít působit muž či opačně. V diskusi mohou žáci/žákyně vycházet z příběhů prezentovaných v pracovním listu, případně si vyhledat další informace v tisku, na internetu či ve vlastním okolí.

3) Po proběhnutí hrané scénky požádáme pozorovatelskou skupinu o její zhodnocení. Na závěr můžeme připojit diskusi o argumentech, které byly jednotlivými skupinami ve scénce používány.

Ideál krásy

Postup:

1) Požádáme žákyně/žáky, aby do vyučování přinesli různé reklamy z časopisů a novin, články s doprovodnými ilustracemi pojednávající o kráse a obecněji o lidském těle, plakáty slavných osobností atd. Materiál je možno zúžit, například pouze na reklamy týkající se lidského těla či pouze na články z časopisů týkající se péče o tělo. Zastoupeny by měly být materiály týkající se ženské i mužské krásy. Pro rychlost a názornost aktivity je vhodnější, když všechny materiály budou obrazové.

2) Přinesené materiály můžeme před začátkem hodiny protřídit a vybrat skutečně jen ty, které se týkají lidského těla a v kterých se projevuje ideál krásy. Následně materiály rozložíme po třídě tak, aby žáci/žákyně mohli kolem všech materiálů projít a prohlédnout si je. Ke každému materiálu by mělo být přiloženo číslo, které pomůže studujícím v rychlé orientaci.

3) Vyzveme žákyně/žáky, aby si prohlédli všechny vystavené materiály. Instruuje je, aby pozorovali rozdíly mezi prezentovanými obrazy. Měli by se soustředit na to, zda, případně jak naplňují vystavené materiály představu krásy.

4) Mezitím rozdáme všem studujícím 4 lístky formátu A6 či A7 a napíšeme na tabuli 4 otázky:

a) Co se vám vybaví pod označením „krásná žena“?

b) Co se vám vybaví pod označením „krásný muž“?

c) Na kterém z vystavených obrazových materiálů je podle vás žena, která splňuje ideál krásy?

d) Na kterém z vystavených obrazových materiálů je podle vás muž, který splňuje ideál krásy?

5) Vyzveme žáky/žákyně, aby stručně zodpověděli každou z uvedených otázek. Odpovědi budou zapisovat

na jednotlivé lístky. Lístky následně shromáždíme a roztrídíme do skupin podle zadané otázky.

6) Žákyně/žáky rozdělíme do 4 skupin. Každé skupině dáme zpracovat jeden typ odpovědí. Úkolem skupiny bude projít všechny uvedené odpovědi a uspořádat je do kategorií. Následně každá skupina představí zbytku třídy, jaké typy odpovědí se vyskytovaly. Závěry skupinové práce můžeme zapisovat na tabuli. Odpovědi na položené otázky porovnáváme. Vedle charakteristik „krásné ženy“ a „krásného muže“ pověsíme obrazový materiál, který studující uváděli v otázkách c) a d).

7) Porovnávání konkrétních odpovědí na otázky obvykle vede k diskusi, která volně vyústí v obecnější téma ideálu krásy. Pokud diskuse nenastane, snažíme se ji podnítit sami tím, že studujícím pokládáme například následující otázky: Existuje v naší společnosti ideál krásy?, Týká se představa krásy pouze lidského těla nebo v sobě zahrnuje i jiné charakteristiky?, Jaký je rozdíl mezi ženskou a mužskou krásou?, Je krása u mužů stejně důležitá jako krása u žen?, Z jakých zdrojů se učíme, co znamená být krásná, krásný?, Domníváte se, že ideál krásy na nás vyvíjí nějaký tlak?, Jakou úlohu při vzniku a předávání ideálu krásy mají média?, Může být ideál krásy nebezpečný?, Souvisí ideál krásy podle vás například s mentální anorexií?

3. Slovník pojmov

Rod

(Gender)

„Sociálne“, resp. „kultúrne“ pohlavie.

Odlíšenie pojmov pohlavie (sex) a rod (gender) zohralo veľký význam v chápaní a poznávaní rodovo špecifického rozmeru rôznych oblastí života. Pohlavie nie je nerozlučne späté s rodom. Rod ako naučený, kultúrne akceptovaný a predpisovaný spôsob správania a vystupovania žien a mužov, ako aj toho, ako sa majú celkove prejavovať, sa historicky mení a má rôzne podoby — tak v rámci jednotlivých kultúr, ako aj medzi kultúrami. Je to sociálne utváraná kategória, ktorá vzniká v kontexte určitej sociálnej, kultúrnej a ekonomickej štruktúry. Odovzdáva sa a reprodukuje sa procesom sociálneho učenia. Vymedzuje odlišné postavenie žien a mužov v sociálnych a mocenských vzťahoch, ktoré nie sú dôsledkom biologických, fyziologicko–anatomických odlišností. Rod je sociálnou konštrukciou, ku ktorej sa viažu pripisované alebo očakávané sociálne roly, správanie, ale aj predsudky, stereotypy, hodnotenia a sebahodnotenia, predstavy o tom, čo je a čo nie je pre ženu alebo muža správne a vhodné.

Kategória rodu sa definovala v opozícii k pojmu pohlavia a z tohto rozlíšenia vyplývajú aj jej obmedzenia, resp. teoretické problémy. Podľa filozofky Judith Butler rod (mužský alebo ženský) nezrkadlí pohlavie (mužské alebo ženské), ale je mnohorakou interpretáciou pohlavia. Hoci aj rod je súborom kultúrnych významov osobovaných pohlavným telom, nedá sa o ňom povedať, že by nejakým spôsobom vyplýval z pohlavia. „Rod by sa nemal chápať len ako kultúrny zápis istého významu na vopred danom pohlaví; pojem rod musí zároveň označovať samotný aparát, pomocou ktorého sa pohlavia ustanovujú. (...) Rod predstavuje aj diskurzívne/kultúrne prostriedky, ktorými sa produkuje a ustanovuje ‘pohlavná prirodzenosť’ alebo ‘prirodzené pohlavie’ ako ‘preddiskurzívne’, čiže také, ktoré bolo skôr ako kultúra, ustanovuje sa ako politicky neutrálny povrch, na ktorom sa koná kultúra.

Pretrvávajúce diskusie o teoretickom vymedzení robia z kategórie rodu produktívny kritický nástroj skúmania spoločnosti. V súčasnosti sa rod popri etnicite alebo triede radí medzi základné analytické nástroje sociálnych vie

Pohlavie

(Sex)

Biologická danosť človeka, čiže skutočnosť, či je z anatomického hľadiska ženou, alebo mužom.

Základná kategorizácia ľudí na mužov a ženy preukazuje nápadné nadkultúrne zhody: rôzne kultúry rozdeľujú ľudí do dvoch skupín – na mužov a ženy, a z tohto dôvodu si myslíme, že pohlavie označuje znaky, ktoré sú nám dané od prírody. Napriek všetkým zhodám však nájdeme zaujímavú kultúrnu variabilitu v spôsobe, ako ľudia túto klasifikáciu zobrazovali a zobrazujú, aký význam tomuto rozdeleniu dávajú a aké vlastnosti oboj pohlaviu priradujú. To bolo jednou z príčin rozlišovania medzi pojmom pohlavie a pojmom rod. Kým pohlavie sa vzťahuje na biologické danosti žien a mužov, rod označuje sociálne rozdiely medzi mužmi a ženami, ktoré nie sú vrodené, ale sa menia v čase a priestore, v rámci spoločnosti i medzi spoločnosťami.

V súčasnosti je však takéto chápanie pohlavia kritizované. Biologické „danosti“ totiž nie sú nemenné, biologické rozdiely medzi pohlaviami sú vytvárané a potom aj zmenšované alebo zväčšované pôsobením sociálneho prostredia. Medzi pohlavím a rodom je skôr interaktívny vzťah. Ďalším zdrojom kritiky je poznanie, že biológia ako veda je spoločenskou inštitúciou a ako taká ona i jej nástroje a pojmy reprodukovujú rodové stereotypy, a to v domnelo neutrálnom jazyku vedy.

Rodové stereotypy

(Gender stereotypes)

Rodové stereotypy sú zjednodušené, nerealistické obrazy „mužskosti“ a „ženskosti“, idealizované a očakávané vzory, ktoré nás sprevádzajú vo všetkých oblastiach života. Svojou reprodukciou utvárajú zdanie prirodzenosti a samozrejmosti.

Štruktúra rodových stereotypov je vytvorená ostrou bipolarizáciou vlastností charakterizujúcich ženskosť a mužskosť, ktoré majú ženy a muži stelesňovať. Hranice medzi týmito súbormi vlastností sú nepriechodné a udržiavajú sa prostredníctvom negácie (napr. racionálne a ne-racionálne), alebo logickou úvahou „buď – alebo“ (napr. buď je niečo

racionálne, alebo emocionálne), resp. nerovnocennými, asymetrickými a hierarchickými vzťahmi medzi polaritami.

Ak sú mužské a ženské vlastnosti, činnosti, správanie, roly i očakávania príliš rigidné a jednoznačné, muži a ženy nemajú možnosť sa variabilnejšie a pružnejšie rozhodovať a rozvíjať svoju osobnosť. Stereotypy mužskosti a ženskosti nás zaväzujú, strážia a prikazujú nám. Predstavy, čo robí „pravého“ muža pravým mužom a „pravú“ ženu pravou ženou, pociťujeme ako dané. Vstupujeme do týchto spoločensky, historicky, jazykovo sformovaných stereotypov. Prispôsobenie sa tomu, čo od nás požadujú hierarchicky utvorené hodnoty a vzorce správania, znamená v konečnom dôsledku ich reprodukciu.

Rodové predsudky

(Gender superstitions)

Súčasť rodových stereotypov. Splošťujúce a zaujaté predstavy o nerovnocennosti, nerovnakých schopnostiach, neporovnateľného poslania oboch pohlaví.

V realite sa rodové predsudky častejšie vyskytujú vo vzťahu k ženám (od názorov na nevhodnosť výkonu určitých povolání či verejnej a politickej angažovanosti žien až po pretrvávajúce a reprodukovajúce sa predstavy o „tradičnom“ mieste ženy v domácnosti a pod.). Rodové predsudky vyplývajú z mylného presvedčenia o nezvratnom, definitívnom, nemeniteľnom „predurčení“ žien a mužov.

Rodová citlivosť

(Gender sensitivity)

Uvedomenie si skutočnosti, že človek žije v dvoch podobách – ženskej a mužskej -, ako aj dôsledkov tejto skutočnosti pre život žien a mužov. Opakom je rodová neutralita (rodová slepota).

Predpokladom rodovej citlivosti je rodovo diferencované myslenie, ktoré robí svoje zovšeobecnenia s ohľadom na daný rod. Opakom je rodovo neutrálne myslenie, ktoré je neutrálne len zdanlivo, pretože si síce nárokuje všeobecnú platnosť, ale je zovšeobecním

mužského princípu. Rozvíjať rodovú citlivosť znamená spochybňovať priveľmi abstraktné, všeobecné určenia človeka, ako aj deklarovánú bezpohlavnosť ľudského subjektu, a rozvíjať rodovo diferencovaný uhol pohľadu

Rodová rola

(Gender roles)

Sociálne roly, ktoré mužom a ženám predpisujú sociálne a kultúrne normy, existujúce v danej spoločnosti a v danej historickej situácii. Tvoria tú časť všeobecnejších sociálnych rolí, ktorá je spätá s rodovými rozdielmi a ideálmi ženskosti a mužskosti, prijatými a predpokladanými v danej spoločnosti.

Rodové roly nie sú univerzálne, ale závisia od konkrétnej sociálno-historickej situácie, rozličných vekových a sociálnych skupín, v ktorých sa uplatňujú. V spoločnostiach, ktoré sa usilujú o rodovú rovnosť, prestáva byť obsah rodových rolí prísne spoločensky vymedzený.

Rola je komplex sociálneho správania, ktoré sa v určitej sociálnej pozícii (napr. rodič, žena, muž, učiteľka, dieťa) očakáva a ktoré je tejto pozícii, a tým i role pripisované ako štandardné, ako sociálna norma. Ide o určitý štandard správania, ktorý od jednotlivca s určitým statusom/pozíciou ostatní príslušníci a príslušníčky spoločenstva či skupiny očakávajú.

Pojem rola či sociálna rola patrí k najfrekventovanejším pojmom sociálnej psychológie, sociológie a antropológie. Používa sa vo viacerých významových rovinách. Ako prvý ho použil R. Linton v roku 1936, ktorý sociálnu rolu chápal ako „dynamický aspekt statusu“. Niektorí autori stotožňujú sociálnu rolu so „sociálnym statusom“ alebo „sociálnou pozíciou“, chápu ich ako synonymá (S. F. Nadel), iní ich, podobne ako R. Linton, rozlišujú.

Identita

(Identity)

Definuje sebachápanie a sebareprezentácie jednotlivkyň a jednotlivcov alebo politických subjektov.

Identita sa v závislosti od rôznych teoretických pozícií chápe ako súbor stabilných a nemenných charakteristík osoby, ktoré postihujú, kým táto osoba „skutočne“ je, alebo ako súbor internalizovaných meniacich sa sociálnych noriem. Predovšetkým teórie inšpirované

psychoanalýzou napomohli tematizovaniu problematických hraníc medzi psychickým, pripisovaným individuálnemu ja, a sociálnym, t.j. normami spoločnosti.

Rodovo citlivý prístup

(Gender sensitive education)

Prístup k výchove a vzdelávaniu, ktorý rešpektuje práva detí a dôsledne uplatňuje rovnosť príležitostí chlapcov a dievčat; zohľadňuje individuálne sociálne prostredie dieťaťa a snaží sa tak predchádzať akejkoľvek diskriminácii (nielen rodovej).

Rodovo citlivá výchova

Socializácia

Postupné začleňovanie jednotlivca do spoločnosti prostredníctvom napodobňovania a identifikácie, najprv v nukleárnej rodine, ďalej v malých spoločenských skupinách až po zapojenie sa do najširších, celospoločenských vzťahov. Socializácia je výsledkom sociálneho učenia. Sociálne učenie je proces osvojovania si sociálnych noriem, vedomostí, návykov, postojov a dispozícií k príslušným sociálnym roliam a dotváranie osobnostných rysov. Ide o učenie sociálnym roliam. Cieľom socializácie je zaradenie jedinca do spoločnosti a to socializačným procesom, pri ktorom bude jedinec prijímať spoločnosťou uznávané hodnoty a zbavovať sa neuznávaných hodnôt. Obdobou takéhoto socializačného procesu je adaptačný proces, ktorým prechádza pracovník pri vstupe do zamestnania.

Rodová rovnosť / nerovnosť

(Gender equality / inequality)

Spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi, čo môže znamenať tak rovnaké zaobchádzanie, ako aj zaobchádzanie, ktoré je rozdielne, ale je ekvivalentné z hľadiska práv, výhod, povinností a možností. Všetky ľudské bytosti majú právo slobodne rozvíjať svoje schopnosti a vyberať si z možností bez obmedzení rodovými rolami. Rozdielne správanie, aspirácie a potreby žien a mužov sa uznávajú, hodnotia, berú do úvahy a podporujú rovnako.